

Tiltak for å redusere tap av dyr på beite – en handbok

Hovedmål

Redusere tap av dyr på beite

Delmål

Forberedelse av beitesesongen (forebygging og planlegging)

Kartlegge mulige tapsårsaker på beitet

Iverksetting av effektive forebyggende tiltak

Oppløse folk flest (allmennheten) om beiting og beitedyr

Gjennomføre tilstrekkelig tilsyn

Vurdering av dyrehelse og tilvekst

Evaluere resultatet av beitesesongen

Hovedmål:

Redusere tap av dyr på beite. Introduksjon.

Per i dag er det enkelte steder store tap av dyr på beite. Dette kan skyldes mange årsaker, og enkelte steder skyldes det kombinasjoner av enkeltfaktorer. Relevante faktorer som spiller inn her kan være sjukdommer som overføres via verter, smittsme sjukdommer, mangelsykdom, ulykker, påkjørsler, løshunder, freda eller ikke freda rovvilt eller naturforhold.

Dette er en håndbok med oversikt over tiltak fra fjøsdøra åpner seg om våren til dyra skal inn fra beite om høsten. Poenget er å se bort fra enkeltfaktorer som er helt usannsynlige og deretter jobbe seg gjennom prosessen for å komme fram til hva en bør gjøre.

Hva et akseptabelt tap er varierer fra person til person, og mange faktorer kan spille inn. Men det bør være så lavt som mulig.

Et tap på 1-3 % skyldes ofte naturlige årsaker en ikke bestemmer over. Likevel kan man vurdere enkelte tiltak. Med en tapsprosent 3-5 % ligger man på landsgjennomsnittet og man bør legge en plan for neste beitesesong. Ved 5-7 % tap ligger man over gjennomsnittet og har behovet for en god beiteplan. Det kan være lurt å følge håndboka fra start til slutt. Har man tap på > 7 % bør man vurdere å sette inn strakstiltak, for å redusere tap.

Det kan òg være lurt å kategorisere de utfordringene du har i fire kategorier:

- 1 – Har gjennomført/observert**
- 2 – Skal gjennomføre**
- 3 – Verken har vurdert eller gjennomført**
- 4 – Ikke aktuelt**

For eksempel:

Kategori 1 kan være tiltak du har gjennomført for å bedre tapstallene.

Kategori 2 er tiltak du ikke har gjennomført enda, men vurderer og gjerne vil gjennomføre.

Kategori 3 kan være tiltak du verken har vurdert eller gjennomført.

Kategori 4 kan være tiltak du ser på som uaktuelle for ditt tilfelle.

På denne måten blir det enklere å få oversikt over hvilke tiltak som står igjen og hvilke du har under vurdering.

Det kan være lurt å sette opp en årsplan for å vite hvilken tid på året de ulike aktivitetene skal gjennomføres. Dermed kan du være ute i god tid med planlegging av arbeid og innkjøp av evt nytt utstyr.

Måned	Tiltak
Januar – Mars	<p>Planlegg beiteslipp og tenke over mulige forbedringspotensialer samt installasjoner. Bestille inn gjerdematerial i god tid før beiteslepp.</p> <p>Dersom du skal søke forebyggende midler må du huske fristen 15. januar. Sikre god dyrehelse, blant annet med å forberede lamminga.</p>
Mars – April	Gå over de gamle gjerdene for å utbedre eventuelle mangler og gå opp eventuelle nye traseer.
April – Juni	Utslepp mange steder i starten av april. En bør tenke på at det kan være lurt å informere i media om en forestående beitesesong på dette tidspunktet. Vinklinga bør være positiv og ei innstilling om at alle brukere av utmarka melder fra dersom de ser noe ekstraordinært og at de viser hensyn i møte med beitedyr. Beiteplakater og notatbok for beitetilsyn får du kjøpt i medlemsbutikken.
Mai – September	Tilsyn er viktig i denne perioden. Dei første vekene ute er det og mye som kan legges til rette for å få et godt grunnlag for beitesesongen. Sykdom og andre faktorer som kan stoppe tilvekst bør oppdages så tidlig som mulig. Tilsynet skal gjennomføres daglig på innmarksbeite, og når lamma er små. På utmarksbeite skal dyra ha tilsyn minst en gong i uka, og mer ved behov.
August – Desember	<p>Her er det sanking og mye tid blir brukt ute i terrenget. Dette er en hektisk tid, men også en tid hvor man går over store seler av beiteområdet. Et våkent øye kan fort legge merke til stort og smått som man kan huske på til neste beitesesong.</p> <p>Husk søknadsfrist 1. november for erstatning for tap til rovvilt.</p>

Notater:

Delmål:

1. Planlegge og forberede beitesesongen

Det er mange faktorer å ta hensyn til ved beiteslipp. Mange av disse tiltakene har du trolig allerede kontroll på og iverksatt. Den viktigste vurderingen er hva du selv ser på som et akseptabelt tap. Har du funne ut av det er det enklere å ta fatt på arbeidet med tapsreduksjon.

Hjemmebakte

Vurderinger/tiltak	Vurdert/utført
Se i notatboka fra i fjor	—
Eventuelle faremoment fra i fjor	—
Tilsynsturer for å kartlegge eventuelle faremoment	—
Planer for sikring av ulike farer	—
Innkjøp av utstyr eller medisiner	—
Spør naboer om fjorårets erfaring	—
Bestille ny notatbok	—
Søke forebyggende tiltak før 15. januar	—

Utmarksbeite

Vurderinger/tiltak	Vurdert/utført
Se i notatboka fra i fjor	—
Eventuelle faremoment fra i fjor	—
Tilsynsturer for å kartlegge eventuelle faremoment	—
Planer for sikring av ulike farer	—
Innkjøp av utstyr eller medisiner	—
Spør naboer eller tilgrensende beitelag om fjorårets erfaring	—
Ved et eventuelt snøfall, hvor skal sauene vil stå eller trekke	—
Tilkomst med motorisert kjøretøy	—

Notater:

Delmål:

2. Kartlegg mulige tapsårsaker på beitet

Lete rundt i terrenget etter mulige farer, og noter deg eventuelle risikoområder på beitet, som t.d. fjellhyller og blaute myrer. Dette kan gjøre det lettere å finne sauer som mangler om man legger tilsynsrundene forbi disse regelmessig. Enkelte steder kan oppsett av et nytt sperregjerde være til hjelp. Andre farer burde sikres eller fjernes.

Hjemmebeite

Vurderinger/tiltak	Vurdert/utført
Kartlegg gamle gjerder	—
Sikre farlige skrenter	—
Kartlegge fjellhyller	—
Kartlegge blaute myrer	—
Kartlegge elver eller bekker med mye eller stri vannføring	—
Muligheter for ly	—
Kartlegge vanntilgang på beitet	—
Sportegn etter rev eller anna rovvilt	—

Utmarksbeite

Vurderinger/tiltak	Vurdert/utført
Kartlegg gamle gjerder	—
Sikre farlige skrenter	—
Kartlegge fjellhyller	—
Kartlegge blaute myrer	—
Kartlegge elver eller bekker med mye eller stri vannføring	—
Muligheter for ly	—
Sportegn etter rev eller anna rovvilt	—

Notater:

Delmål:

3. Iverksetting av effektive forebyggende tiltak

Gode vårbeite er et av de mest effektive tiltak en kan gjøre for å øke tilveksten om våren. En sau på godt fôr produserer godt med mjølk. Er en redd for å få for lite vinterfôr vil det ofte lønne seg å kjøpe fôr framfor å holde sauene på skrinne beiter om våren. En kan godt, i samarbeid med veterinær, vurdere snyltebehandling før beiteslepp. Det same gjeld for tiltak mot flått. En kan velge ut 10 lam, og om et eller flere av disse har flått på seg, so bør en behandle med flåttmiddel.

Hjemmebeite

Vurderinger/tiltak	Vurdert/utført
Er dyra lenge inne etter lamming	—
Dyr som halter	—
Synlig sjuke eller svake individ	—
Får alle lammene suge – tilgang på råmelk	—
Dyr med løs avføring	—
Lam som ikke følger moren	—
Er lammene sjekka for flått	—
Forebyggende behandling mot snyltere og innvollsorm	—
Bjeller og kodeslips på sauen i god tid før slipp	—
Skikkelig oppsatte gjerder	—
Medisinveska oppdatert og med på tur	—
Vårveging av lamma (1-2 ganger)	—
Krysseliste over vekter og sykdommer for lamma	—
Er vårbeite godt nok eller burde dyra få beite på slåttemarka	—
Søke om forebyggende og konfliktdempende (FKT) midler	—
Er dyret skikket for utmarksbeiting?	—

Utmarksbeite

Vurderinger/tiltak	Vurdert/utført
Dyr som halter	—
Synlig sjuke eller svake individ	—
Lam som går aleine	—
Dyr med laus avføring	—
Skikkelig oppsatte gjerder	—
Bru over elver som blir kryssa	—
Er førstehjelpsveska oppdatert og med på tur	—
Søke om Forebyggende og konfliktdempende (FKT) midler	—

Delmål:

4. Opplyse om beiting og beitedyr

Man kan nytte godt av både lokal-, regional- og riksmmedia til å informere om at det nå står en ny beitesesong på trappene. At man i den forbindelse ber folk om å ta hensyn til beitedyra, og samtidig om å melde fra om de ser noe som kan være av interesse for beitebrukerne. Her bør alt fra gamle gjerdestumper til løshunder og daude dyr være av interesse. Det bør opplyses om telefonnummer til kontaktperson eller leder i beitelaget, og at alle observasjoner er av interesse. Tilsynsplakater bør settes opp ved innfartsårer til turterreng og andre steder der de er lett synlige.

Hjemmebeite

Vurderinger/tiltak	Utført
Tilsynsplakater heng ved alle viktige innfartsårer til beitet	–
Rett kontaktperson og telefonnummer	–
Naboene veit at dyra kommer på beite	–
Nummeret til Naturoppsynet (SNO) og Rovviltkontakt	–
Har det blitt opplyst i lokalavisa om en forestående beitesesong?	–
Er det opplyst om båndtvang på beitet?	–

Utmarksbeite

Vurderinger/tiltak	Utført
Tilsynsplakater ved alle viktige innfartsårer til beitet	–
Rett kontaktperson og telefonnummer	–
Nummeret til Naturoppsynet (SNO) og Rovviltkontakt	–
Har det blitt opplyst i lokalavisa om en forestående beitesesong?	–
Allianse med andre brukere av utmarka	–
Er det opplyst om båndtvang på beitet?	–

Notater:

Delmål:

5. Gjennomføring av tilstrekkelig tilsyn

En gong om dagen skal man se ril dyra som er sluppet på vårbeite på innmark, og minst en gong i uka når de er på utmarksbeite. En kjapp tur en gang om dagen for å telle over hvor mange sauer og lam det er, kan spare deg for mye arbeid og kostnadstap senere. Det er og lettere hvis man ser sjuke dyr tidlig i sjukdomsfasen. Dette gjør det lettere å holde igjen dyr som skulle vært slipt i utmark. Medisin og fluevask bør tas med når en går tilsynsrunder.

Hjemmebeite

Vurderinger/tiltak	Utført
Tilsyn av dyrene minst en gang hver dag etter utslipp	–
Tell både sau og lam	–
Har det død dyr?	–
Notere tilstanden i beitet	–
Har du hatt med deg medisinveska på tilsyn?	–
Fargekoding på bjelleslips for tall på lam	–

Utmarksbeite

Vurderinger/tiltak	Utført
Tilsyn av dyra hver uke etter utslipp	–
Tell både sau og lam	–
Har du oppdaget dyr som har manglet?	–
Uro i flokken	–
Observerer du kråkefugler eller andre åtseldyr?	–
Har du satt inn tiltak mot enkelt dyr?	–
Har du sett daude dyr?	–
Notere tilstanden på beitet	–
Har du hatt med deg medisinveska?	–
Har du tilgang til avlivingsutstyr?	–
Vurderer du elektronisk sporingsutstyr?	–

Notater:

Delmål:

6. Vurder dyrehelse og tilvekst

Vurdering av helsa til dyrene er ikke alltid like lett. Det er mange faktorer som spiller inn. Det kan være sykdommer som ikke har så mange symptom. Er det synlig sjuke dyr, eller dyr som mangler ull, kan det være best å tilkalle veterinær eller forsøke frakte dyrene hjem. Når beitet er ned beita, er det på tide å slippe sauene på nytt beite. Holdes sauene på dårlige beite for lenge, er det fare for underernæring og at lamma får ikke god nok tilvekst for å møte utfordringene i utmarka.

Hjemmebeite

Vurderinger/tiltak	Utført
Lam som heng med ørene eller ligger	–
Dyr som halter	–
Søyer som går stivt og har harde jur	–
Dyr som er skitne bak	–
Lam som ikke greier å finne mora	–
Lam som breker	–
Lam som er betydelig mindre enn andre jevngamle lam	–
Tiltak mot enkeltdyr	–
Tiltak mot besetningen	–

Utmarksbeite

Vurderinger/tiltak	Utført
Lam som heng med ørene eller ligger	–
Dyr som halter	–
Søyer som går stivt og har harde jur	–
Dyr som er skitne bak	–
Lam som ikke greier å finne mora	–
Lam som breker	–
Lam som er betydelig mindre enn andre jevngamle lam	–

Notater:

Delmål:

7. Evaluere

Hvordan har tapene vært denne sesongen? Ble de redusert eller har fremdeles vært høye? Har tapsprosenten gått ned eller har du satt deg for høye mål? Begynne med å utelukke faktorene som er usannsynlige. Er for eksempel til sykdommen Alveld helt uaktuelt så trenger enn ikke lete etter romeplanten. Kanskje en befaring ute i beiteområdet sammen med personer fra Landbrukskontoret, landbruksrådgivninga eller beitelaga kan være til hjelp? Da kan man sammen se på forholdene, komme med innspill og tiltak som kan gjøres.

Hjemmebeite

Vurderinger	Vurdert
Har du tilfredsstillende tapsprosent på heimebeite?	—
Har tapsprosenten gått opp eller ned?	—
Har tiltaka du gjennomførte virket?	—
Har du fått færre eller flere tiltak i kategori 1 og 3?	—
Har du tenkt på flere tiltak du skal gjøre neste sesong?	—
Har tiltaka gitt utslag i økt dyrevelferd?	—
Har tiltaka gitt utslag i bedre økonomi?	—
Var noen tiltak mislykka?	—
Har du tenkt å gjøre noen tiltak annerledes neste sesong?	—

Utmarksbeite

Vurderinger	Vurdert
Har du tilfredsstillende tapsprosent på heimebeite?	—
Har tapsprosenten gått opp eller ned?	—
Har tiltaka du gjennomførte virket?	—
Har du fått færre eller flere tiltak i kategori 1 og 3?	—
Har du tenkt på flere tiltak du skal gjøre neste sesong?	—
Har tiltaka gitt utslag i økt dyrevelferd?	—
Har tiltaka gitt utslag i bedre økonomi?	—
Var noen tiltak mislykka?	—
Har du tenkt å gjøre noen tiltak annerledes neste sesong?	—
Kan det være aktuelt å skifte beite?	—
Kan det være aktuelt å søke om forebyggende skadefelling?	—
Kan det være aktuelt å søke om FKT-midler?	—

